

ZONGULDAK ORMAN BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNDE ORMAN - ORMAN ÜRÜNLERİ ENDÜSTRİSİ İLİŞKİLERİ ¹⁾

Doç. Dr. Avni Yücel ERYILMAZ²⁾

Kısa Özet

Bu araştırmada, ülkemizin orman yönünden zengin ve verimli bir bölgesinde orman ve orman ürünleri endüstrisi arasındaki ilişki incelenmektedir. Bu arada ise ormancılık ve orman ürünleri endüstrisi açısından karşılaşılan sorunlar saptanmakta ve çözüm yollarına ilişkin öneriler getirilmekte, ürünlerin ülkenin hangi yörelerine dağıldığı da belirlenmektedir.

Giriş

Çağımızdaki gelişmenin gereği olarak ülkemizde de planlı kalkınma dönemine girilmiş bulunmaktadır. 1963'den bu yana uygulanmakta olan kalkınma planlarında her kesimin yurt kalkınmasına katkısının ne olacağı belirtilmekte, ileri yıllardaki hedefler ayrı ayrı saptanmaktadır. Bu genel kalkınma süreci içerisinde ormancılığa ve orman ürünleri endüstrisine de önemli görevler düşmektedir.

Bilindiği gibi Birinci Dünya Savaşından önce odunun kullanma yeri 2000 civarında iken, daha sonraları 6000'e ulaşmış bulunmaktadır⁽¹⁾. Bu duruma koşut olarak orman ürünleri işleyen endüstri kuruluşları da çoğalmıştır. Ülkemizde de orman ürünlerine olan gereksinme ve istemde hemen her ülkede görüldüğü gibi yıldan yıla artış göstermektedir.

Orman ürünleri tüketiminin kullanılma yerleri ile ilgili artışı yanında, ülkemizdeki hızlı nüfus artışı da orman ve orman endüstrisi ürünlerine olan istemi yükseltmektedir. Bu nedenle, orman ürünleri üretimini artırmak üzere ormancılık kesiminde, bunları işleyerek kıymetlendirmek için de orman ürünleri endüstrisi kesiminde yarınlara giderek ağırlık verilmektedir.

Ülke kalkınmasında ayrı bir kesim olarak ele alınan ve varılması öngörülen hedefleri belirlenmiş bulunan ormancılıkta orman ürünleri üretimi ile bu üretimin işlendiği orman endüstrisi arasındaki ilişkinin de dengeli ve sağlıklı olması gerekli görülmektedir. Bu gereklilik ise söz konusu ilişkinin ne durumda olduğunun saptanması, varsa aksaklıkların ve yetersizliklerin ortaya çıkarılması, bu konuda gereken önlemlerin bulunup uygulanması konularının araştırılması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır.

1) Bu yazı, I.Ü. Orman Fakültesi Ormancılık Politikası Bilim Dalı'nda aynı ad altında hazırlanmış Doktora Çalışmasının özettir.

2) K.T.Ü. Orman Fakültesi Ormancılık Politikası Bilim Dalı. TRABZON

Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü'nün orman varlığı bakımından zengin oluşu, hektardaki ağaç serveti, artım ve eta yönlerinden ülkemizin önde gelen Bölge Müdürlükleri arasında bulunuşu, kamu ve özel kesime ait odun işleyen endüstri kuruluşlarının yıllık odun işleme kapasitelerinin (393 bin m³/yıl) büyüklüğü, bölge içerisinde maden direği istemi yüksek boyutlara ulaşan Ereğli Kömür İşletmelerinin (EKİ) yıllık gereksiniminin bir bölümünün bölge ormanlarından karşılanmakta oluşu, endüstri yönünden gelişmiş ve odunun hammadesine çok fazla gereksinme duyulan büyük illerimize yakın oluşu, bu illerle deniz, kara ve demir yolu bağlantısının iyi ve bu illerin gereksinimlerinin karşılanmasında önemli bir role sahip bulunuşu gibi hususlar bu Bölge Müdürlüğü'nün araştırma bölgesi olarak seçiminde etkili etmenlerin en önde gelenleri olmaktadır.

Araştırma, gerekli literatür incelemesinin yanı sıra yerel gözlemlere, Bölge Müdürlüğüne bağlı işletmelerin bilançolarının incelenmesine, ilgili istatistik kayıtlara, düzenlediğimiz anketlerle elde edilen bilgilere, kamu ve özel kesim endüstri kuruluşlarından elde edilen verilere göre tamamlanmış bulunmaktadır.

1.0 - ARAŞTIRMA BÖLGESİNİN TANITIMI

1.1 - Doğal Durum

Araştırma bölgesi 41° 00' - 41° 48' kuzey enlemleri ile 31° 00' - 32° 50' doğu boylamları arasında yer almakta ve doğudan Kastamonu, güney-doğudan Ankara, güney ile güney-batıdan Bolu Orman Bölge Müdürlükleri ve Kuzeyden de Karadeniz ile çevrelenmiş durumdadır. Büyük kısmı Zonguldak İli sınırları içerisinde kalmak üzere (856 000 ha.) Çankırı ve Bolu İlleri sınırlarına da yayılan Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü 933 946 ha. büyüklüğe sahip bulunmaktadır. Yönetmelik bakımından ise Zonguldak, Ereğli, Devrek, Yenice, Karabük, Ulus, Bartın ve Dirgine adlarında 8 Orman İşletme Müdürlüğü ile 56 orman işletme şefliğine bölünmüş durumdadır.

Araştırma bölgesi, coğrafi konumu gereği Karadeniz makro iklim tipinin II c tali tipi etkisi altında bulunmaktadır⁽²⁾. Bu iklim tipi ise Doğu Karadeniz iklim tipine göre daha az yağış alması, yaz ve kış mevsimlerindeki sıcaklıkların daha düşük olması ile karakterize edilmektedir.

Genel görünüm itibariyle bu bölgenin % 67 si dağlık ve % 20 den fazla eğimli, % 33 ü de kentsel ve endüstriyel yerleşmelere elverişli ve daha az eğimli durumdadır (3).

1.2 - Sosyal Durum

1970 nüfus sayımına göre 10 kent ve 762 köyde 743 654 kişi yaşamaktadır. Bu nüfusun ise % 30'u kentlerde, % 70'i de köylerde barınmaktadır⁽⁴⁾. Nüfusu 10 000'i geçen yerleşme birimlerinin kent kabul edildiği⁽⁵⁾ kıtasından hareket edildiğinde ilçelerden beş tanesinin kent görünümünde olduğu anlaşılmaktadır. Bölgedeki 762 köyün de 248'i (% 32.55) orman içi köy konumunda olup bu köylerde 148 528 kişi yaşamaktadır.

Bölge içerisinde hızlı bir kentleşme hareketi izlenmektedir. Bunun ise kentleşme hareketini doğuran itici, iletici, çekici göçlerden⁽⁶⁾ daha çok çekici ve itici göçlerin etkisinden kaynaklandığı görülmektedir.

Endüstri kuruluşlarının yarattığı iş olanakları nedeniyle bölgenin Trabzon Kastamonu, Çankırı, Giresun, Rize, Sinop ve Bolu İllerinden önemli miktarlarda göç aldığı ortaya çıkmaktadır (7).

1.3 - Ekonomik Durum

Bölgedeki başlıca geçim kaynakları tarım, hayvancılık, endüstri ve ormancılık sektörlerine dayanmaktadır. Bölgenin Zonguldak İli sınırları içerisinde kalan alanın % 22,61'inde (193 571 ha.) tarım yapılmakta⁽⁸⁾ bölge nüfusunun % 20,26'sı tarımla uğraşmakta ve ekilen alanların % 95,37'sinde (184 611 ha.) tahıl ekildiği görülmektedir. Hektardaki verim de ülke ortalamasının üzerinde bulunmaktadır.

Hayvan varlığı açısından ise bölgede 589 209 adet büyük ve küçük baş hayvannın olduğu (7), bunun da % 48,89'unun sığırlardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, bölgede 24 000 civarında montofon cinsi yabancı inek de bulunmaktadır. Hayvanların % 38,1'i sağılmakta ve bunlardan 49 685 ton süt elde edilmektedir. Tavukçuluğun da önem kazanmış olduğunu belirtmek mümkündür.

Bölgede madencilik, demir - çelik endüstrisi, Çaycuma Kağıt Fabrikasının yanı sıra çimento, tuğla, kereste, çeşitli gıda maddeleri üreten fabrikalar da önemli endüstri kuruluşları arasında yer almaktadır. Bölge maden çıkarımı ve imalat endüstrisi dallarında adeta uzmanlaşmış olarak kabul edilmektedir. Örneğin, kentsel nüfusun % 40,72'si maden çıkarma, % 24,24'ü imalat endüstrisinde olmak üzere toplam % 64,96'sı bu iki sektörde çalışmaktadır⁽⁹⁾.

Ormancılık sektöründe ise 1970 - 1974 yılları ortalaması olarak yılda 7051 işçi çalışmakta ve bu işçilerin % 7'si sürekli ve % 93'ü de geçici işçi statüsünde bulunmaktadır⁽¹⁰⁾. Örneğin belirlediğimize göre bu bölge müdürlüğünün 1974 yılında işlendirdiği 11 146 işçiye toplam 83,2 milyon lira ödediği ve bu miktardan işçi başına 7461 TL yansıdığı belirlenmiştir. Bir başka yönden de orman köylüsüne indirimli fiyatlarla yapılan satışlar sonucunda da dolaylı bir katkı sağlanmakta ve bunun miktarı da aynı yıl için 7009 TL. olmaktadır. Özetle, bölge müdürlüğünün direkt ve dolaylı yollardan orman köylüsüne yılda 14 470 lira kazanç sağladığını ifade etmek olanaklı görülmektedir.

2.0 - BÖLGENİN ORMAN VARLIĞI

Bölge ormanları nitelik ve nicelik açısından ülke ormanları içerisinde önemli bir konuma sahip olup toplam alanın (933 946 ha.) % 59'u (549 460 ha.) ormanla kaplı bulunmaktadır. Ormanlık alanların da % 64'ü koru (349 162 ha.) ve % 36'sı da (200 298 ha.) baltalık karakteri göstermektedir. Bir başka açıdan ise ormanların % 75'inin iyi, %25'inin de bozuk nitelikte olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ağaç türlerine göre ise ormanlık alanın % 23'ü ibrelî, % 34'ü yapraklı ve % 43'ü de karışık durumdadır.

Bölge ormanlarının ağaç serveti 70,8 milyon m³, artımı 1,6 milyon m³, etası da 1,5 milyon m³ dür. Birim alandaki değerler esas alındığında ise bölge ormanlarının hektarında 128,9 m³ ağaç serveti, 2,9 m³ artım ve 2,8 m³ de eta bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Görüldüğü gibi bu değerler ülke ormanlarının hektardaki 45,8 m³ ağaç serveti, 1,4 m³ artım ve 1,1 m³ eta değerlerinin çok üzerinde yer almaktadır.

3.0 BÖLGEDEKİ ODUN ÜRETİMİ VE ÜRETİMLE İLGİLİ SORUNLAR

3.1 - ODUN ÜRETİMİ

İşletme bilançoları incelendiğinde 1969 - 1974 yılları ortalaması olarak yılda bölge işletmelerince 1 160 943 m³ odun üretimi yapıldığı ve bu miktarın da % 37'sinin yapacak % 63'ünün de yakacak odun şeklinde üretildiği anlaşılmaktadır. Bölge ortalaması olarak odun üretimi

de hektarda 2,11 m³ olmaktadır ki bu değer ülke ortalaması olan 0,93 m³/ha. değerinden 2,27 misli daha büyük bir değer olarak gerçekleşmektedir.

Yapacak odun esas alındığında % 91,6'sının tomruk, % 6,7'sinin maden direği, % 0,2'sinin tel direği ve % 1,5'inin de sanayi ordunu olarak elde edildiği görülmektedir.

3.2 - Üretimle İlgili Sorunlar

3.2.1 - Orman Yollarının Yetersizliği

Yol şebeke planlarına göre 5026 km olması gerekirken bölgede ancak 2855 km yol bulunmaktadır. Olması gerekenden % 43,19 daha az olan orman yollarının koru ormanlarındaki yoğunluğu ise 8,18 km/ha. dır. Verimli koru ormanları için 20 km/ha. olması gereken yol yoğunluğu⁽¹¹⁾ görüleceği gibi bölge ormanlarında yeterli kabul edilen düzeyin bir hayli altında kalmaktadır. Yol yetersizliği sonucu 240 000 m³ etanın ormanlardan alınamadığı ortaya çıkmaktadır.

Bölge Müdürlüğü olanaklarıyla yol sorunun kısa sürede giderilebilmesi de olanaklı görülmemektedir.

3.2.2 - Orman İşçisi Sağlanmasındaki Güçlükler

Yasal zorunluluk olarak ormancılık etkinliklerinde öncelikle yerel orman köylüsünün işlendirilmesi gerekmektedir. Ancak bölgede orman işçisi darlığı vardır. Sadece Yenice ve Ulus Orman İşletmelerinde gereksinilen işçi işletme sınırları içerisinde sağlanırken, diğer işletmelerde bu husus bölge içerisinde sağlananlarla çözümlenmeğe çalışılmaktadır. Nitelikli orman işçisi eksikliği ise tüm işletmelerin ortak sorunu olarak gözükmemektedir. İşçilerin niteliksiz olmaları sonucunda ise yüksekte kesim nedeniyle ülke ormanlarından 36446 m³ kullanacak odun kaybı olduğu ve kesim sonrası tomruklamada % 16,66 oranında kayıp meydana geldiği belirtilmektedir (12, 13).

3.2.3 - Diğerleri

Bölgede üretimle ilişkili olarak orman işletmelerinin satış usullerinden, depolamadan, yardımcı personel eksikliğinden, amenajman planlarının yapılışından kaynaklanan sorunlardan da söz etmek gerekmektedir.

4.0 - BÖLGEDEKİ ODUN TÜKETİMİ VE TÜKETİM YERLERİ İLE İLGİLİ SORUNLAR

Bölgedeki odun tüketimini saptayabilmek için bölge işletmelerince yapılan satışlara ek olarak yurt dışından ve yurt içinden bölgeye giren odun miktarları ile bölgeden yurt dışına ve yurt içi diğer bölgelere yapılan satışlar da diktate alınmıştır. Bu nedenle işletme bilançoları ve yapılan anketlerden yararlanılmıştır.

4.1 - Yakacak Odun Tüketimi

Bölgenin 1969 - 1974 yılları ortalaması olarak yakacak odun satışı 941,1 bin ster olup satışların % 20,3'ünü piyasa, % 77,7'sini 1/10 tarife ve % 2,0'sini de tam tarifeli satışlar oluşturmaktadır. Satışların % 54,72'si bölge içerisine olurken bölgeyi Ankara (% 37,99), İstanbul (% 4,95), Kastamonu (% 2,3), Kırşehir (% 0,97), Bolu (% 0,08) izlemektedir. Piyasa satışlarının ancak

% 54.72'sinin bölge içerisinde kaldığı dikkate alındığında ise bölgede tüketilen yakacak odun miktarının 854.6 bin ster olduğu ortaya çıkmaktadır.

4.2 - Yakacak Odun Tüketimi

4.2.1 - Bölgedeki Orman İşletmelerince Yapılan Satışlar.

Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğünde 1969 - 1974 yılları ortalaması olarak yılda 419 051 m³ yapacak odun satışı yapılmaktadır. Satışların % 90.9'unu tomruk, % 6.5'ini maden direği, % 0.2'sini tel direği, % 2.4'ünün de sanayi odunu satışları oluşturmaktadır. Tomruk satışlarının da % 84.4'ü piyasa satışları yoluyla pazarlanmaktadır.

4.2.2 - Yapacak Odun Satışlarının Bölge İçerisine ve Dışına Dağılışı.

Bölgedeki orman işletmelerince yapılan yapacak odun satışlarından tomruğun % 58.39'u, maden direğinin % 87.06'sı, tel direğinin % 38.24'ü, sanayi odunlarının da % 65.10'u bölge içerisinde kalmaktadır. Bölge dışında en çok satış yapılan iller ise tomrukta İstanbul (% 12.06), Adapazarı (% 9.04), Bolu (% 8.12), Ankara (% 6.15), İzmit (% 3.75), vd.leri; maden direğinde Adapazarı (% 4.59), İzmit (% 4.30), vd. leri; Tel direğinde Ankara (% 37.33), Bolu (% 23.53), Adapazarı (% 0.90); sanayi odununda Adapazarı (% 13.91), İzmit (% 11.2), Ankara (% 4.02), vd.leri olmaktadır.

4.2.3 - Bölge Dışından Bölgeye Yapılan Satışlar

Satışlar yoluyla 1969 - 1974 yılları ortalaması olarak bölgeye yılda 182.2 bin m³ tomruk ve 220.8 bin m³ maden direği girdiği belirlenmiştir. Tomrukların 178.6 bin m³'ü Çaycuma Kağıt Fabrikasının, 3.6 bin m³'ü de ORÜS Kereste Fabrikalarının gereksinimi için yapılmıştır. Tomruk alımlarının ise % 57.4'ü Kastamonu, % 41.5'i Bolu, kalanı da Ankara, Amasya ve Adapazarı Orman Bölge Müdürlüklerinden sağlanmıştır. Maden direği satın alımlarının ise 20 orman bölge müdürlüğüne dağıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca 1950 - 1966 yılları arasında ve 1973 yılında yurt dışından da maden direği satın alınarak bölgeye girdi yapıldığı ortaya çıkmış bulunmaktadır.

4.2.4 - Yapacak Odun Tüketim Miktarı

Ortalama bir değer olarak bölgede 726.1 bin m³ yapacak odun tüketildiği saptanmış bulunmaktadır. Bu miktarın da % 64'ünü tomruk, % 35.1 ini maden direği ve % 0.9'unu da sanayi odunu oluşturmaktadır.

4.3 - Yapacak Odun Tüketim Yerleri

4.3.1 - Kamu Kesimine Ait Odun İşleyen Endüstri Kuruluşları.

Çaycuma Kağıt Fabrikasının yıllık odun gereksinimi 228.2 bin m³ olup bu fabrikanın gereksiniminin % 21.7'si bölge içi, % 78.3'ü de bölge dışı orman Bölge Müdürlüklerinden tahsis yoluyla sağlanmaktadır.

Bölge Orman Ürünleri Sanayi Genel Müdürlüğü (ORÜS)e ait Ulupınar, Eskipazar, Devrek, Yenice ve Bartın Kereste Fabrikaları yer almaktadır. Kuruluş kapasiteleri 81 000 m³/yıl olan bu fabrikalar sonraki yıllarda yenilenerek kapasiteleri 117 000 m³ / yıl düzeyine çıkarılmıştır. Fabrikalarda toplam olarak 8 tane mühendis, 2 tane teknisyen 675 tane de işçi çalışmaktadır.

Fabrikalar içerisinde sadece Devrek Kereste Fabrikası, kurulu bulunduğu Devrek Orman İşletmesi dışındaki orman işletmelerinden de sürekli olarak hammadde alırken, diğer fabrikaların bazı olağan dışı koşullar haricinde sınırları içerisinde buldukları orman işletmelerinden hammadde gereksinimlerini karşıladıkları anlaşılmaktadır. 1969 - 1974 yılları ortalamasına göre kereste fabrikalarının yıllık odun hammaddesi talepleri 121 722 m³ düzeyinde bulunmaktadır.

Aynı yıllar ortalamasına göre fabrikaların yıllık kereste üretimi de 60000 m³ olarak gerçekleşmiştir. Bu miktar kereste ise 34 211 m³'ü ibrelü, 65 662 m³'ü de yapraklı olmak üzere 99 973 m³ tomruğun işlenmesinden elde edilmiştir.

Satın alınan toprakların ise yılı içerisinde tamamı işlenememekte ve ibrelilerin % 26'sı ile yapraklıların % 27'si bir sonraki yıla devretmektedir. Aynı yıllar içerisinde tüm ORÜS kereste fabrikalarının yıllık ortalama tomruk devir oranlarının ise ibrelilerde % 37, yapraklılarda da % 33'e yükseldiği görülmektedir.

Fabrikalarda ortalama randıman da ibrelilerde % 64, yapraklılarda % 63 olarak gerçekleşmiş bulunmaktadır. Kollmann'ın⁽¹⁴⁾ ülkemiz kereste fabrikaları için yapmış olduğu sınıflandırmaya göre bölge kereste fabrikalarının randımanı ibreliler için iyi, yapraklılar için de Yenice'de tatminkar, Ulupınar'da iyi, Bartın'da çok iyi ve Devrek'te de mükemmel düzeyinde bulunmaktadır.

Devrek, Yenice ve Bartın Kereste Fabrikalarında ek kuruluş olarak parke tesisleri de yer almaktadır. Bu üç kuruluşta yılda ortalama 2477 m³ tomruk işlenmekte ve karşılığında 73 835 m² parke elde edilmektedir.

4.3.1.1 - Kereste ve Parke Satışları

Kereste fabrikaları tarafından üretilen kerestelerin % 90'ı açık arttırma yoluyla satılmaktadır. 1969 - 1974 yılları ortalamasına göre yaklaşık olarak 52 000 m³ kereste satışı yapıldığı anlaşılmaktadır. Satışların ancak % 5.2'si bölge içerisinde kalırken, % 31.8'i Ankara, % 28.6'sı İstanbul, % 6.6'sı İzmir illerine % 11'i yurt dışına, % 16.8'i de ülkenin diğer yörelerine dağılmaktadır.

Aynı yıllar ortalaması olarak bölge kereste fabrikalarından yılda 64 135 m² parke satışı yapıldığı ve karşılığında 3.6 milyon lira gelir elde edildiği belirlenmiş bulunmaktadır.

Dikkate alınması gereken bir diğer husus ise fabrikalarda üretilen kerestelerin tamamının o yıl içerisinde satılmadığı ve yıllara göre % 29'u ile % 44'ü arasında değişen miktarların bir sonraki yıla devrettiği dikkati çekmektedir.

4.3.2 - Özel Kesime Ait Odun İşleyen Endüstri Kuruluşları.

Orman Bakanlığı Planlama Dairesinin 1972 yılında yapmış olduğu anket verilerine göre bölgede özel kesime ait 112 adet kereste atölyesi ile 100 adet de doğrama atölyesi bulunmaktadır.

Kereste atölyelerinin 304.5 bin m³ / yıl, doğrama atölyelerinin de 10 704 m³ / yıl kurulu kapasiteye sahip oldukları anlaşılmaktadır. Kereste atölyelerinin % 70'inin yıllık ortalama kapasitesi ise 5000 m³'ün altındadır. Kereste fabrikası niteliğinde olan atölyelere sadece Ereğli, Kara-bük ve Bartın Orman İşletme Müdürlüklerinde rastlanmakta ve bunların ortalama kapasiteleri de 8.3 bin m³/yıl düzeyinde bulunmaktadır. Kapasite kullanımı ise bıçkı atölyelerinde % 34, doğrama atölyelerinde ise % 73.4 düzeyinde gerçekleşmektedir.

Atölyelerde genellikle sahipleri ve onların yakınları çalışmaktadır. Anket sonuçlarına göre bıçkı atölyelerinin % 79'unda 1-5, % 12'sinde 5-10 arasında, % 9'unda da 10 dan fazla işçi çalışırken, doğrama atölyelerinin de % 52'sinde 2, % 18'inde 1, % 14'ünde 3, %13'ünde 4 ve % 3'ünde de 5 işçi çalıştığı ortaya çıkmaktadır.

Bıçkı atölyelerinin gereksinimi olan 104 008 m³ tomruğun (1971 yılı için) % 66'sı bölge içinden, % 34'ü de bölge dışından satın alınmaktadır. Bölge dışından satın alınan tomrukların da yaklaşık % 90'ının Bolu, Kastamonu, Trabzon, ve Balıkesir Orman Bölge Müdürlüklerinden sağlandığı anlaşılmaktadır. Yine aynı yıl için , satın alınan tomruklardan 73 885 m³ kereste üretildiği ve biçilen tomrukların % 73'ü ile elde edilen kerestenin % 75'inin ibrelilerden oluştuğu ortaya çıkmaktadır. Randıman ise ibreliler için % 73, yapraklılar için de % 65 olarak gerçekleşmektedir.

Doğrama atölyeleri ise yılda 7856 m³ odun hammadmesine gereksinime duymakta ve bu miktarın % 65'ini kereste, % 35'ini de tomruk oluşturmaktadır. Satın alınan tomrukların % 71'i lie kerestelerin % 80'ini de ibreliler tarafından getirilmektedir. Gereksinilen hammaddenin tamamının bölge içerisindeki orman işletmelerinden, kereste fabrikalarından ve tüccarlardan sağlandığı ortaya çıkmaktadır.

4.4 - Tüketim Yerleri İle İlgili Sorunlar

4.4.1 - Kamu Kesimine Ait Kuruluşların Sorunları

4.4.1.1 - Hammadde Tedarikine İlişkin Sorunlar

ORÜS kereste fabrikalarının sorunu hammadde miktarından çok hammaddenin kalitesi olmaktadır. Orman Genel Müdürlüğü ile ORÜS Genel Müdürlüğü arasında her yıl yapılan protokol uyarınca gereksinilen odun hammaddesi önceden belirlenen miktar ve kalite gözetilerek fabrikalara gönderilmektedir. Protokolda belirtilen kaliteler dışında tomruk istenmesi yada gönderilmesi bazen sorun oluşturmaktadır.

Çaycuma Kağıt Fabrikası ile EKİ. de yine tahsis yoluyla ve önceden ilgili genel müdürlükler arasında yapılan protokollara göre gereksinimlerini karşılamaktadır. Bu iki kuruluşun gereksinime duyduğu tomruk ve maden direğinin de önemli bir bölümü bölge dışı orman işletmelerinden sağlanmaktadır. Bu kuruluşlar açısından da sorun hammadde kalitesi yönünden olmaktadır.

4.4.1.2 - Depolamaya İlişkin Sorunlar.

Orman işletmelerinin belirli dönemlerde üretim yapabilmeleri ve endüstri kuruluşlarının da yıl boyunca girdi olarak kullanacakları odun hammaddesini bu dönem içerisinde satın alıp depolamak zorunda olmaları bazı sorunları da ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, kayın tomrukları

depolarda kısa bir süre içerisinde ardaklanarak değer yitirmekte, diğer türler de bekleme sonucu benzer kayıplara uğramaktadır.

Tomruk için konu edilen değer kaybı keresteler için de söz konusu olabilmektedir. Belirlemelere göre fabrika depolarında bir yıl beklemeden sonra biçilen tomruklardan % 63 oranında I. ve II. sınıf kereste elde edilirken , bekleme süresi üç yıl olduğunda bu oran % 38'e, dört yıl olduğunda da % 12'ye düşmektedir (15) İstif ve korunmalarının iyi olmaması sonucu çatlama, büklülme, çürümelerle kerestelerde de bozukluklar ortaya çıkabilmekte ve bunların giderilmesi amacıyla ikinci kez imalat sonucu % 10 hacim kaybına uğramaktadır⁽¹⁶⁾.

4.4.1.3 - İşgücü İstihdamına İlişkin Sorunlar

İşgücü sağlama yönünden bir güçlük bulunmazken aksine fazla sayıda işlendirme olduğu görülmektedir. Bıçkı endüstrisinde 1000 m³ tomruğun biçilmesi için beş işçiye gereksinime duyulduğu⁽¹⁷⁾ ölçütünden hareket edildiğinde bölge fabrikalarının tümünün gerekenden çok işçi işlendirdiği ortaya çıkmaktadır. İş isteminde bulunanların niteliksiz işçi olmaları da bir diğer husus olmaktadır.

4.4.1.4 - İş Veriminin Saptanamamasından Doğan Sorunlar.

Fabrikalarda işlerin amaca uygun biçimde planlanması, işçilerin ve iş akımının iyi şekilde denetlenebilmesi için iş veriminin saptanması gerekmektedir. Ancak bölgedeki kereste fabrikalarında gerekli zaman etüdüleri yapılmış değildir. Bu durum ise makinelerden yekterince yararlanılabilmesi, iş akışını, randımanı, vb. olumsuz etkilemektedir.

4.4.1.5 - Diğerleri.

Esas çalışma metninde ayrıca fabrika artıklarının değerlendirilmesinden, satış usullerinden, makine dışalışımından, organizasyondan, planlamadan, vergilerin yüksekliğinden, kereste pazarlamasından ileri gelen sorunlara ilişkin de bilgiler yer almaktadır.

4.4.2 - Özel Kesime Ait Bıçkı ve Doğrama Atölyelerinin Sorunları.

Her iki sektör için hammadde sağlanması, kredi temini, kuruluş yeri seçimi, orman işletmelerinin satış usulleri, enerji temini gibi konulara ilişkin sorunları olduğu görülmektedir. Örneğin, Orman işletmelerince yapılan tomruk satış partilerinin büyüklüğü, satın alınanların üzerine çok sayıda vergi eklenmesi, resmi ve özel bankalardan kredi alabilme güçlüğü ve kredi faizlerinin yüksekliği, parasal kısıtlılık ve yer darlığı nedeniyle kapasite kullanımındaki düşüklük, bu atölyelerin karşılaştıkları sorunlar içerisinde önemli yer tutan hususların sadece bir kaç tanesi olmaktadır.

5.0 - BÖLGEDEKİ ODUN ÜRETİM - TÜKETİMİ İLE ÜRETİM - SATIŞ İLİŞKİLERİ VE STOK DURUMU.

5.1 - Üretim - Tüketim İlişkileri.

Bölgede 1969 - 1974 yılları ortalaması olarak yılda 425.0 bin m³ yapacak odun üretilirken, 726.1 bin m³ tüketildiği ve 301.1 bin m³ tüketim lehine açık olduğu görülmektedir. Aynı yıllar

ortalamasına göre 735.9 bin m³ yakacak odun üretimine karşılık 705.8 bin m³ tüketim gerçekleşmektedir. Yapacak odunlardaki bu fark en çok maden direği (- 226.0 bin m³) ve tomrukta (- 75.5 bin m³) ortaya çıkmakta ve orman işletmelerinin söz konusu odun talebini karşılayamaması nedeniyle de ülkenin diğer yörelerinden bölgeye satış yapılmaktadır.

5.2 - Üretim - Satış İlişkileri ve Stok Durumu.

Çeşitli yanlarıyla incelenmekte olan bu konuya sadece satışın üretime oranı açısından bakıldığında, sözü edilen periyot ortalaması olarak tomruğun % 97.9'unun, maden direğinin % 95.5'inin, tel direğinin % 77.8'inin, sanayi odununun % 157.2'sinin kıymetlendirildiği anlaşılmaktadır. İlişkinin satış - tüm stok yönünden ele alındığında ise tomruğun % 74.5'inin, maden direğinin % 69.2'sinin tel direğinin % 43.8'inin ve sanayi odununun da % 64.7'sinin kıymetlendirildiği ortaya çıkmaktadır.

Ortalama değerler olarak stokların satışlara oranları da tomrukta % 30.9, maden direğinde % 36.0, tel direğinde % 100 ve sanayi odununda % 43.4 olmaktadır

6.0 - BÖLGEDEKİ ORMAN - ORMAN ÜRÜNLERİ ENDÜSTRİSİ İLİŞKİLERİ YÖNÜNDEN ÖNERİLER

6.1. - Odun Üretimine Arttırılmasına İlişkin Öneriler

- Bozuk ormanların iyileştirilmesi: Ağaçlandırma çalışmalarına ağırlık verilerek 137267 ha. bozuk ormanlık alanların verimli hale dönüştürülmesi yararlı görülmektedir. İdare sürelerinin kısalığı, verim güçlerinin yüksekliği⁽¹⁸⁾ nedeniyle hızlı gelişen türlerin yeğlenmesine öncelik verilmelidir.
- Orman yollarının iyileştirilmesi,
- Kalifiye ve sürekli işçi istihdam edilmesi,
- Amenajman planlarındaki eksikliklerin giderilmesi,
- Orman ürünlerinin taşınması ve depolanması,
- Yardımcı personelin istihdamı,
- Satış usullerinin basitleştirilmesi,
- Yapacak odun üretim oranının yükseltilmesi: Bunun için de yakacak odun yerine ikame maddeleri bulunması gerekmektedir. Nitekim bu konuda linyit kömürü rezervlerinin işletilmesi, hidrolik kaynaklardan yararlanmanın artırılması, odun yakılmasının daha randımanlı hale getirilmesi önerilmektedir⁽¹⁹⁾
- Faydalanma haklarının yeniden düzenlenmesi,
- Kullanılacak odunun dayanıklılığının artırılması,
- Tahsisli satışlarda fiyatların yükseltilmesi, ana başlıkları altında toplamak olanaklıdır.

6.2 - Orman Ürünleri Endüstrisi Kuruluşlarının geliştirilmesine İlişkin Öneriler.

6.2.1 - Kamu Kesimine ait Endüstri Kuruluşlarına İlişkin Öneriler.

Bu konuda söz konusu edilebilecek önerileri de;

- Hammadde kalitesinin yükseltilmesi,
  - Hammadde tedarikinin bütün bir yıla dağıtılması,
  - İşçi istihdamı ve işçilerin eğitilmesi,
  - İş veriminin saptanması,
  - Entegrasyon eksikliğinin giderilmesi,
  - Pazarlama olanaklarının artırılması,
  - Makine ithalatının kolaylaştırılması ve vergilerin yeniden düzenlenmesi,
  - Organizasyonun yeniden düzenlenmesi,
  - Planlamanın düzenlenmesi
  - Kereste satış usullerinin basitleştirilmesi,
- ana başlıkları altında toplamak mümkün görülmektedir.

6.2.2 - Özel Kesime Ait Endüstri Kuruluşlarına İlişkin Öneriler.

Kamu kesimine ait endüstri kuruluşları için sözü edilen önerilerin kimileri bu kesim için de geçerli olmaktadır. Ancak, tekrardan kaçınmak amacıyla daha önce değinilmeyen bazı hususlara ise özel kesim kuruluşlarının ölçeklerini büyütmelerine destek olunması, satış sonrası vergilerin düzenlenmesi, nakliye kooperatiflerinin tek yanlı ücret belirlemelerinin önlenmesi, orman işletmelerinin satış partilerinin küçültülmesi diye özetlemek olanaklı görülmektedir.

RELATIONS BETWEEN FOREST AND FOREST PRODUCTS IN THE ZONGULDAK FOREST DISTRICT

Doç. Dr. Avni Yücel ERYILMAZ

Abstract

In this study, which covers the "Relations between forest and forest products in the Zonguldak Forest District", different characteristics of the district forest and industrial enterprises based upon these forest resources are presented raw material - industry relations are examined and the difficulties in regulating that relations are brought into consideration and suggestions are made for the very same purpose by the help of these examinations.

SUMMARY

The area was selected firstly because of the richness of forest cover, secondly it was one of the leading regions form the ownership patterns of both, private and public in the wood industry and thirdly the region was close to the centers of high consumption and finally there were good seaway, highway and railway connections with these centers.

The study area is in the North-Western geographical region of Turkey, and are surrounded by the forest District of Kastamonu, Ankara and Bolu, and by the Black Sea. According to the 1970 census, the total population of this region is 743 654, 70 percent of which in the rural areas and 30 percent live in the cities. Villages in the forest area and adjacent to it have the 84.53 percent of the total rural population, which lives in 762 scattered villages. On the other hand, it is evident that there is a rapid urbanization paralel to the industrial development in the region, and the number of cities reached from 2 in 1955 to 5 at the beginning of 1970. As a result of the industrial enterprises, there is a granually increasing population flow into the region. To the result of 1970 census, 16.23 percent of the regions population are the people who moved in the area from other cities.

68.22 percent of the active population are working in different fields, 55.47 percent of it is in the sectors of agriculture, forestry, hunting and fishery; 15.74 percent in extracting; 10.80 percent in manufecturing, and 17.95 percent in other sectors. Forestry has a minor percentage as 0.86 percent in the field in which it takes place. Among the forestry activities, the highest labor ratio (69.97 %) has been found in the production and transportation works, and the lowest (0.07 %) in the National Parks. 98.77 percent of total labor force has been employed temporarily, and 1.23 percent of it permanently.

Zonguldak Forest District has an area about 933 946 ha., 59 percent of this land is forested and 41 percent non-forested. 64 percent of forested land consists of high forest and the rest is covered by coppice forest. 12 percent high forests and 48 percent of coppices are non-productive.

Total growing stock is around 70.8 mil. m³ and high forests have a share about 92.7 per cent and coppices 7.3 percent in it. Volume per hectar is around 188.0 m³ in high forests and 25.7 m³ in coppice. Volume vise percentage of Beach is 44.9, Pinus nigra 10.7, Oak 9.8, Pinus sylvestris 5.6, etc. In the distribution of growing stock it is apparent that there is an volume accumulation in the large diameter classes, although the accumulation of volume of the quality classes appear in the small diameter classes.

The annual growth of region's forest is around 1.6 million m³, and the allowable cut 1.5 million m³. Growth and allowable cut in hectar are 2.9 m³ and 2.8 m³ respectively. By which the region takes a leading place among other regions.

At the present, 37 per cent of total production is industrial wood and 63 percent is fuelwood. Although 2.11 m³ production per hectar is considerably good when it is compared with the general average of the country, it is not sufficient enough from worldwide respect.

As the average of 1969 - 1974, 91.6 percent of the industrial wood is sawtimber, 6.7 percent is pitprops, 0.2 percent is post, and 1.5 percent is small industry wood.

The some difficulties in wood harvesting; inefficient forest roads, lack of forest labour force, storage problems, procedures of the sale of wood in the sate forests, insufficient secondary level personal, and the error which the management plans have.

There are two major areas in which the consumption occur within the region and outside the region. The total sale of fuelwood is around 941.1 thousand sters and 20.3 percent of this goes to market, 77.7 percent is consumed by the local villagers, and 2.0 percent for the common use. 54.72 percent of the wood sold in the market is consumed within the region and the rest goes to other places outside the region.

In total consumption of industrial wood is around 726.1 thousand m³ which exceeds the regional production due to the demand for raw material comes from the Çaycuma Paper Plant, which has a great capacity and EKI (Ereğli Coal Enter prise). For that reason, 217.6 thousand m³ logs and 230.8 thousand m³ pitporops are bought from other regions.

Within the region there are 6 public and 213 private enterprises and from these respect of intensity of the wood industry is comparatively high.

The capacity of saw milles at the regions which belong to the General Directorate Of Forest Products Industry (ORÜS) was 81 000 m³/year when they were established. Later on, Devrek and Yenice Saw-mills has been technically developed and their processing capacity have been increased to 117 000 m³/year. Therefore the increase in the capacity has been 44 percent. Upon to the realization of 30 000 m³/year capacity of the Eskipazar Saw-mill, for which a technological plan has been prepared, the increase in total capacity will arise up to 63 percent. When the working in shifts system is adapted the total increase in capacity will be 264000 m³/year, and the ratio of increase will rich to 226 per cent.

The demand of the GDFPI (ORÜS) saw-mills in the region is met by the regional state prests. In the past, it was temporarily seen that there was certain buyings from the outside due to the critical times occured after the eart- quaks in the country,

As a result of the political pressures and supports there is an excessive labor accumulation in almost every public wood processing plant. This results the rise in personnal expenditures and consequently effects the cost. There is generally no technicians in between labor and engineer.

As 1969 - 1974 average the production of GDFPI (ORÜS) saw-mills is 60.0 thousand cubic meters in the region. This amount is equal to the 2.06 percent country's total lumber production and to the 24.5 percent of all saw-mill of GDFPI (ORÜS) production comparing to the average of the same period . The contributions of the saw-mills to the lumber production are Devrek 28.3 %, Eskipazar 25.8 %, Yenice 21.9 %, Ulupınar 13.1 %, Bartın 10.9 %.

Saw-mills have been processing 93 % of the logs bought yearly. This ratio is found around 74 % when the stock of former year taking into account. It means 26 % percent of logs are transferred to the next year unprocessed.

The effective output of the saw-mills is 64 % with conifer species and 63 % with broad leaved species. According to the Collmann's output efficiency classification tables the efficiency for both species is good.

The lumber produced by the sawmills in the region finds customers from every part of the country. Most of the lumber goes to two cities Ankara (31.8 %) and İstanbul (28.6 %) . Around 11.9 % of lumber is consumed for the local needs in the region and 11.0 % is exported to some foreign countries. It is understood that there is a regional supply policy of raw material for demand of sawmills and a countrywide policy for the lumber sale.

Most of the privately owned sawmills are rather simple establishments with the small capacity .The capacities 90% of 112 plants are less then 5000 cubic meters per year and are mainly found in Bartın and a few in Ulus Forest Districts. Although the full capacity of sawing plants is 304.5 thousand cubic meters per year only, 34 percent of this capacity is active and 66 % left inactive. Because of the small capacities of these plants the number of labor empled is low. The average amount of labor is 5.2 per plant.

Fourty five percent of the logs which were processed in the small sawmills in 1971 were obtained from the region itself, 17 percent from other regions and 38 percent from both ways. According our estimates, 66 percent of logs which are demanded by the regions small sawmills are met within the regional sales.

The effective output of small sawmills is 71 percent in lumber. The Lumber produced by the small sawmills mainly are sold in the region and sometimes in İstanbul ,Ankara and İzmir.

The established capacity of joinery workshops in the region is 10404 cubic meters per year or 164.7 thousand square meters per year. The active capacity is around 73 percent and the rest is left inactive. The joinery workshop also are small units and employ a few amount of labor in general . 70 workshop have 1 or 2 labor, 27 have 3 or 4 labor and only 3 have 5 labor.

There are some problems related to the wood using industries in the region. To the concern of public sector, the range of problems could be as follows; raw material supply, storage, residue , employment, estimating labor productivity, actual sale methods, difficulties in importing machines, incomplete organization, planning, tax rates, marketing techniques.

The problems which the private sector have are raw material supply, inadequate credits, mislocation of lumber manufacturing plants, actual sales methods used by the state forest services, insufficient power supply, marketing techniques

While the production of logs, pit-props and wood for small industrial needs do not meet the regional demand, the production of poles and fuelwood is higher than the consumption. The deficit of industrial timber reaches 301.1 thousand cubic meters, even if it is considered that the total wood production is consumed within the region.

From the production - sale respect 77.8 - 157.2 percent of annual industrial timber production is sold. When the total stocks is considered the production/sale ratio seemed around 74 percent in logs, 69.2 percent in pit - props, 43.8 percent in poles and 64.7 percent in small industry woods. The rest goes to the stocks for the next year . On the other hand, the stocks supply 30.9 % of logs, 36 % of pitprops, 100 % of poles and 43.4 % of small industry wood for yearly sales.

To solve the problems following measures should be taken in relation with the timber production ; improving non-productive forests, developing forest roads, employing qualified and permanent labor. Fullfilment of the management plans.transporting and stocking of forest products, employment of technicians and monitor simplification of sale methods, increasing the rate of production in industrial wood, controlling the price mechanism in wood saling to the public enterprises.

The measures related to the state-owned industry are to improve the raw material quality,to distribute the material supply evenly in a year, to employ the labor to train the labor, to develop the marketing techniques, to organise an efficient entegrator, to estimate the labor productivity, to facilitate machine import, to reorganise taxing, to provide sufficient organisation, to simplify the lumber sale procedures.

KAYNAKLAR

- FIRAT, F., 1965 : *Türkiye'de Orman ve Erozyon Problemleri*, I.Ü.Orman Fakültesi Dergisi.Seri A, Cilt: 15, Sayı.1, Sayfa: 1-146 .
- ERİNÇ, S., 1969 : *Klimatoloji Methodları*. I.Ü.Coğ.Ens.Yayınları No. 994/35,538 s.
- İMAR VE İSKAN BAKANLIĞI, 1964 : *Zonguldak Bölgesi Ön Planı*. 177 s.
- DİE, 1973 : *Genel Nüfus Sayımı , İdari Bölünüş, Yayın No. 762, 605 s.*
- TÜMERTEKİN, E. , 1965 : *Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması*.
- KELEŞ, R., 1972 : *100 Soruda Türkiye'de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu, gerçek Yayınevi, 223 s.*
- TÜMERTEKİN, E., 1968 : *Türkiye'de İç Göçler*. I.Ü.Coğ.Ens. Yayınları No. 1371/54, 177s.
- DİE., 1975 : *Tarımsal Yapı ve Üretim (1971 - 1973)*, Yayın No. 740.
- İMAR - İSKAN BAKANLIĞI, 1971 : *Batı Karadeniz Bölgesi Bölgesel Gelişme, Şehirleşme ve Yerleşme Düzeni*. 302 s.
- ÖZDÖNMEZ, M., 1977 : *Türkiye'de Orman İşçiliği ve Sorunları*. I.Ü.Orman Fak. Yayın No. 2324/229, 64 s.
- BAYOĞLU, S., 1972 : *Türkiye 'de Orman Kaynaklarından Optimal Faydalanma İle İlgili Nakliyat Problemleri*. I.Ü. Orman Fak.Dergisi, Seri A, Cilt 22, Sayı 1, s. 52-63.
- MİRABOĞLU, M., 1956 : *Devlet Orman İşletmelerimizde Devamlı Kalifiye Orman İşçisi Kullanılmaktan Doğan Hasat Zayıflığı Üzerine Bir Araştırma*. I.Ü.Orman Fakültesi Dergisi.Seri A, Cilt: 6, Sayı.2, Sayfa: 231-242 .
- MİRABOĞLU, M., 1957 : *Devamlı Kalifiye Orman İşçisi Yetiştirme İhtiyaçımız Ve Yabancı Bazı*

Memleketlerde Bu Maksatla Kurulmuş Müesseseler. I.Ü.Orman Fakültesi Dergisi.Seri B, Cilt:7 , Sayı. 1, Sayfa: 80-94 .

KOLLMANN, F. F., 1964 (Çev.Z. Akyıldız): Kuzey Türkiye'de Kereste Fabrikasyonu Konusunda Rapor.Orman Gn.Md.lüğü Yayını . 381/4, 156 s.

GELGÖR, S. - AYDEMİR, F., 1964 : Kereste ve Orman Mahsulleri Sanayiinin Avusturya, Almanya ve Türkiye'deki Durumları, Mukayeseleri ve Türkiye'de Bu Sanayilerin İnkişafını Temin Edecek Tedbirlere Ait Rapor. T.C. Tarım Bak.,Orman Gn.Md.lüğü yayını no. 389/5, 116 s.

FAO., 1963 : Plywood And Other Wood - based Panels.

ÖZDÖNMEZ, M., 1971 : Türkiye'de Ağaçlandırma Problemleri Üzerine Ormancılık Politikası Yönünden Araştırmalar. I.Ü.Orman Fak. Yayını No. 1660/178, 152 s.

İSTANBULLU, T., 1970 : Türkiye'de Yakıt ve Özellikle Yakacak Odun Sorunu Üzerine Araştırmalar. I.Ü.Orman Fak. Yayını No. 2405/251, 124 s.